

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของจริยธรรม

นักจิตวิทยา นักการศึกษา และนักวิชาการได้ให้ความหมายของ "จริยธรรม" (Morality) แตกต่างกันไป ซึ่งจะขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

ไอเซนค์ (Eysenck, 1964) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นผลสะท้อนจากการวางเงื่อนไข (Condition Reflex) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการกระทำที่สังคมลงโทษ โดยการหลีกเลี่ยงนั้นมีความกังวลเป็นรากฐานอยู่ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ **เบอร์โกวิทซ์** (Berkovitz, 1972) ที่ว่าจริยธรรมเป็นการประเมินการกระทำอันเป็นความเชื่อของสมาชิกในสังคมตามที่กำหนดไว้ว่าถูกต้อง ในทฤษฎีของ **โคลเบอร์ก** (Kohlberg, 1971) จริยธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมการตัดสินใจว่าถูกต้องเหมาะสมของพฤติกรรมเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดนั้นจะมีลักษณะเป็นเหตุผลสากลกว้างขวางไม่ขัดแย้งกัน เป็นเหตุผลที่มีรากฐานจากความมีหลักการและเป็นอุดมคติ

พียาเจต์ (Piaget, 1960) กล่าวว่า จริยธรรม คือ องค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูก ว่าดี ว่าควร เพื่อให้ได้การยอมรับจากสังคม

บราวน์ (Brown, 1965) ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกของบุคคล จริยธรรมเปลี่ยนแปลง และวิวัฒนาการจากประสบการณ์ของบุคคล และนอกจากนี้ บราวน์ ยังได้จำแนกองค์ประกอบจริยธรรมออกเป็น 3 มิติ คือ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ความรู้สึก (Feeling) และ 3) ความประพฤติ (Conduct) **ฮอฟแมน** (Hoffman, 1979) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ใกล้เคียงกับบราวน์ ซึ่งเขาเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการสัมพัทธ์ซึมซาบ (Internalization) ขององค์ประกอบที่มีอิสระจากกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought)
2. ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling)
3. พฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

ส่วนความเห็นของคนไทยก็มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้มากเช่นกัน ดังเช่น

ดวงเดือนและเพ็ญแข (2520) ได้ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางซึ่งหมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วยลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่ง

ใน 2 ประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มืออยู่ในสมาชิกในสังคมนั้นถือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้ถูกกระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มืออยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังขโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

มาโนช (2523) ได้กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมว่า คำว่า 'จริยธรรม' เป็นคำสมาสระหว่าง คำว่า จริย หรือจรรยา หมายถึง ความประพฤติปฏิบัติที่ควรประพฤติ กับคำว่า ธรรม ซึ่งหมายถึง คุณธรรมความดี ความชอบ ความถูกต้อง เมื่อนำ 2 คำนี้มารวมกันจึงมีความหมายว่า ความประพฤติชอบที่น่าพึงปรารถนาของผู้อื่นที่ได้พบเห็น ความประพฤติของบุคคลแต่ละคนที่แสดงออกมาเป็นประจำวันเป็นอุปนิสัย เนื่องมาจากความคิดความเชื่อถือหรือนิสัยที่ได้สะสมไว้มิใช่เป็นการที่แสดงออกมาโดยการเสแสร้งทั้งกาย วาจาและใจ

ก่อ (2523 อ้างถึงใน ชูชัย, 2525) ได้ให้ความเห็นรวมถึงความคิดภายในด้วย กล่าวคือจริยธรรม หมายถึง ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่พึงงามเหมาะสม และ สาโรช 2520 (อ้างถึงใน ภาณี, 2528) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นในสังคม

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดีเหมาะสม และควรกระทำและเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมยอมรับ และควรจะปฏิบัติต่อกันทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายคนได้ให้แนวคิดและพยายามสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมขึ้น ในสมัยก่อนนั้นศาสนาจะมีบทบาทในชีวิตมนุษย์ค่อนข้างมาก และในอดีตกาลนั้นจริยธรรมเป็นเรื่องค่านิยมที่แน่นอน (Absolutism) ซึ่งพัฒนามาจากศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์เชื่อว่ากฎของจริยธรรมคือ พระประสงค์ของพระเจ้า ศาสนาพุทธเชื่อว่ากฎของจริยธรรมคือ กฎธรรมชาติ และทั้งสองศาสนาเชื่อว่ากฎจริยธรรมไม่ขึ้นอยู่กับยุคสมัยหรือสภาพของสังคม จริยธรรมในสมัยปัจจุบันจะเน้นหนักในเรื่อง พฤติกรรมมนุษย์มากกว่ารูปจริยธรรมที่ตายตัว เช่น อัลเบิร์ต ไชท์เซอร์ มีความเชื่อว่าจริยธรรมมิใช่สิ่งอื่นยิ่งไปกว่าความเคารพต่อชีวิตหรือความเคารพต่อชีวิตคือ จริยธรรมสากล (ระวี, 2526) นอกจากแนวความคิดทางจริยธรรมนักจิตวิทยาหลายคนได้พยายามสร้างทฤษฎีทางจริยธรรมขึ้น ซึ่งจะกล่าวถึงโดยสังเขป คือ

2.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive-Developmental Theory)

ทฤษฎีนี้ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1964) เป็นผู้เสนอขึ้นมาโดยมีทฤษฎีว่าจริยธรรม หมายถึงกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจคุณค่าของการกระทำที่ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล (ชัยพรและธีระพร, 2527 อ้างถึงใน ชูชัย, 2525) โดยโคลเบอร์กได้ยึดถือทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางปัญญาของปีอาเจต์ (Piaget) เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีนี้กล่าวคือเชื่อว่ามนุษย์จะมีพัฒนาการทางปัญญาเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงขึ้นตามลำดับจากความเชื่อดังกล่าว โคลเบอร์ก ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 6 ขั้น ซึ่ง 6 ขั้นนี้โคลเบอร์กได้มาจาก การวิเคราะห์ลักษณะของคำตอบของเยาวชนอเมริกัน อายุ 10-16 ปี โคลเบอร์ก ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นนี้ ตามอายุของผู้ใช้เหตุผลนั้น ๆ (Kohlberg, 1964 อ้างถึงใน ดวงเดือน, 2522) และโคลเบอร์ก ยังแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ในทางทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของโคลเบอร์ก

ระดับของจริยธรรม	พัฒนาการทางจริยธรรม	ช่วงอายุ
1.ระดับก่อนมีกฎเกณฑ์ (The Preconventional Level) 2-10 ปี	ขั้นที่ 1 การหลบหลีกจากการถูกลงโทษ ขั้นที่ 2 การสนองตอบความพอใจของตนเอง (รางวัล)	2 - 7 ปี 7 - 10 ปี
2.ระดับตามเกณฑ์ (The Conventional Level) 10-16 ปี	ขั้นที่ 3 การทำตามความต้องการของสังคม ขั้นที่ 4 การรักษากฎระเบียบของสังคม (หน้าที่)	10-13 ปี 13-16 ปี
3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (The Postconventional Level) 16 ปีขึ้นไป	ขั้นที่ 5 การทำตามสัญญาสังคม (สัญญาสุภาพบุรุษ) ขั้นที่ 6 การยึดหลักจริยธรรมสากล	16 ปีขึ้นไป ผู้ใหญ่

จากตารางที่ 1 สามารถอธิบายความหมายในแต่ละระดับดังนี้

ระดับก่อนมีกฎเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง

โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ในขั้นแรกสุด คือการมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองโดนลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ และยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่เพราะเป็นผู้มีอำนาจเหนือตน ขั้นที่สอง คือการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้คนอื่นเข้าใจเท่านั้นเริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนแบบเด็กๆ เช่น เขาตีฉันต้องตีกลับ หรือเขาให้ฉัน ๗ ต้องให้เขา เป็นต้น

ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึง การกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตนหรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ยังต้องการการควบคุมจากภายนอกแต่ก็มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และความสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ ในขั้นที่ 3 บุคคลยังไม่เป็นตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน ส่วนในขั้นที่ 4 บุคคลมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมของตน จึงถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดตรองไตร่ตรองซึ่งใจโดยตนเองแล้วตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน ขั้นที่ 5 คือการเห็นความสำคัญของคนหมู่มากไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ ส่วนขั้นที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดแสดงการมีความรู้ทั้งสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่นอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจซึ่งตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่ เรียกว่า หิริโอตตปปะด้วย

ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ของมนุษย์ จะมีความเชื่อพื้นฐานดังนี้

1. พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้นโดยเริ่มจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด และจะก้าวหน้าไปที่ละขั้น ไม่มีการย้อนกลับหรือข้ามขั้น
2. ขั้นพัฒนาการมีลักษณะเป็นโครงสร้างทางความคิด หรือเป็นความคิดที่ได้จัดระบบ ระเบียบแล้วแต่ละคนจะมีความคงที่ในพัฒนาการนั้นๆ กล่าวคือ มากกว่าร้อยละ 50 ของความคิดของแต่ละคนจะอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่ง ส่วนที่เหลือจะอยู่ในขั้นที่ใกล้เคียงกันคือ ต่ำกว่าหรือสูงกว่าขั้นนั้น
3. พัฒนาการทางจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking Capacity) และความสามารถในการรับรู้ทางสังคม (Social Perception Capacity) ของแต่ละบุคคล (Kohlberg, 1976) กล่าวคือ จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลจากการคิดไตร่ตรอง และข้อมูลที่นำมาคิดนั้นส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ อีกส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับมาซึ่งถ้าข้อมูลที่ได้รับมานั้นได้รับมาจากผู้ที่มีขั้นจริยธรรมสูงกว่าตนเองก็จะเกิดความขัดแย้งกันขึ้นภายในตนเอง และเกิดความไม่สมดุลขึ้นส่งผลให้ต้องมีการปรับและจัดระบบระเบียบทางความคิดใหม่ ผลจากการจัดระบบระเบียบทางความคิดใหม่นี้ ทำให้บุคคลมีความเข้าใจใหม่เกิดขึ้นซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาขั้นของจริยธรรมสูงขึ้นอีกขั้นหนึ่ง

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของไคลเบอร์กนี้ เป็นทฤษฎีที่เน้นถึงโครงสร้างของ จริยธรรม กล่าวคือ จริยธรรมจะมีลักษณะเป็นขั้น ๆ และบุคคลจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ขั้นตอนแต่ยังมีนักจิตวิทยาที่ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม ซึ่งไม่เน้นถึงโครงสร้างของจริยธรรม เหมือนไคลเบอร์กอีกดังเช่น

2.2.2 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ทฤษฎีนี้ได้แก่ **กลุ่มของฟรอยด์** (Freud, 1857-1939) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงมาก คนหนึ่ง ซึ่งเราได้เริ่มศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมในการพัฒนาคน (Ego) ในปีค.ศ. 1904 และตามข้อคิด ที่ปรากฏฟรอยด์ เชื่อว่าจริยธรรมสร้างและพัฒนาให้ในตนเป็นส่วนเดียวกับคุณธรรม (Superego) ของคน ซึ่งเป็นกระบวนการ การกระทำตนตามแบบอย่าง (Identification) กับบุคคลที่เขายึดถือเป็นแบบอย่าง และจากการอบรมเลี้ยงดูมาแต่เยาว์วัย ทำให้เด็กถอดแบบบุคลิกภาพ, ค่านิยมและมาตรฐานจริยธรรมใน สังคมไว้จนในที่สุดจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ (Freud, 1949) การพัฒนาการทางจริยธรรมจะบรรลุจุดสูงสุด เมื่อเขาเกิดความละเอียดใจในการทำชั่วโดยมิต้องการ ควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือเขาเกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้ อีกประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงระดับจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ขึ้นเนื่องมาจากการผันแปรของสังคม สถานการณ์ในชีวิตจะมีผลกระทบที่รุนแรงน้อยกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็กเล็ก และ ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมอีกทฤษฎีหนึ่งที่จะกล่าวถึงในที่นี้ คือ

2.2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ที่จะกล่าวถึงคือ **แบนดูรา** (Bandura, 1977) ซึ่งได้เสนอแนวความคิด เกี่ยวกับจริยธรรมว่า จริยธรรม คือ กฎสำหรับการประเมินพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งมี องค์ประกอบดังนี้

2.2.3.1 สิ่งที่เรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่าง เหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากการกระทำ เมื่อมนุษย์เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ก็จะ กลายเป็นความเชื่อมั่นที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์

2.2.3.2 วิธีเรียนรู้ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นโดยตนเอง หรือเกิด จากการสังเกตพฤติกรรมและผลกรรมของผู้อื่น นอกจากนี้มนุษย์ยังสามารถเรียนรู้จากการฟังคำ บอกเล่าของบุคคลอื่น และจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นบันทึกไว้ด้วยวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบทำให้มนุษย์ เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

2.2.3.3 ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อ ของมนุษย์มีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ การควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้

สอดคล้องกับความเชื่อ

2.2.3.4 การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด ได้แก่ การคิดในเชิงประเมินโดยตั้งอยู่บนสมมติฐานความเชื่อที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้นำไปสู่การตัดสินใจที่จะกระทำ หรือไม่กระทำ พฤติกรรมหนึ่งพฤติกรรมใด และนำไปสู่การควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้ (ชัยพร, 2526)

การพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 4 นี้ จะนำมาซึ่งการสร้างกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่มนุษย์ใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในสังคมต่อไป

จากแนวคิดของทฤษฎีทางจริยธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลจะต้องกระทำผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการแสดงแบบอย่างให้เห็นด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลได้ประสบด้วยตนเอง หรือโดยการบอกกล่าวอบรมให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกรรมที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนามากน้อยเพียงใด และที่สำคัญคือ การจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นจะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้ง ประสบการณ์ตรงและอ้อม นั่นคือผู้สอนจะต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้เรียนได้เห็นและต้องจัดสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสิ่งที่ต้องการให้เรียน และต้องจัดเงื่อนไขการให้รางวัล หรือการลงโทษแก่ผู้เรียนเมื่อมีการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือไม่เหมาะสมกับที่ต้องการ

2.3 การสอนเพื่อสร้างเสริมจริยธรรมควรทำอย่างไร

การสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดจริยธรรมเป็นการสอนที่ยากไปกว่าการสอนอย่างอื่น เพราะการสอนวิชาความรู้อื่น ๆ นั้นอาจสอนด้วยการให้เด็กอ่าน ท่องจำหรือเพียงแต่ปฏิบัติเรื่องของจริยธรรมเป็นเรื่องลึกซึ้งที่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการ และกิจกรรมหลายอย่างเข้าประกอบกันด้วยความเหมาะสม

เอกวิทย์ (อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย, 2525) ได้เสนอแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมของเด็กดังนี้

1. สร้างสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก ให้เด็กสามารถซึมซับค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังเอง เช่น ถ้าอยาก让孩子เป็นคนสะอาด ก็ต้องพยายามให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดเป็นเวลานานสัก 6 ปี 9 ปี หรือ 12 ปี
2. ให้เด็กได้อยู่ใกล้ชิดแบบอย่างที่ดี เช่น ถ้าต้องการให้เด็กมีความซื่อสัตย์ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความซื่อสัตย์ คิดอย่างไร สอนอย่างไร ก็ประพฤติอย่างนั้น
3. เสนอปัญหาให้เด็กคิดเมื่อเด็กเห็นปัญหาของคนอื่น หรือของสังคมก็จะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเองและเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัว คือ ได้ศึกษาวิเคราะห์จนเกิดความสำนึก (Self Realization) มากขึ้น
4. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่ดีงาม และชี้引导孩子เข้าใจ

5. จัดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาหาประสบการณ์ จากวิชาการบางอย่าง เช่น วิทยาศาสตร์ ช่วยสร้างค่านิยมให้เด็กรักความจริงมีเหตุผล ศิลปะช่วยขัดเกลาให้จิตใจละเอียดอ่อน เป็นต้น

6. สร้างและปฏิบัติตามระเบียบวินัย อันหมายถึง ค่านิยมที่ผู้ใหญ่และเด็กยอมรับนับถือร่วมกันเป็นวินัย ที่มุ่งสร้างความมีวินัยให้แก่ตนเอง

7. สอนทฤษฎีสาระในชีวิตประจำวัน นำเรื่องที่พบเห็นมาอธิบายให้เห็นคุณค่า

สิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจริยธรรม คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกวิถีทางของเขาเอง ขั้นตอนต่อไปนี้เป็นสิ่งที่เราควรพิจารณาประกอบการสอนคือ

- (1) ส่งเสริมให้เด็กเป็นอิสระในการเลือกวิถีทางของตนเอง
- (2) ช่วยให้ได้ตรวจสอบวิถีทาง ที่ตนเลือกอย่างละเอียดรอบคอบ
- (3) ช่วยให้เด็กรู้ตัวเองว่าในทัศนะของเขา อะไรคือสิ่งที่ดีทำไมเขาจึงเลือกเช่นนั้น สิ่งที่เขาเห็นว่าดี ผู้อื่นเห็นด้วยหรือไม่ ถ้าเขาประกาศให้ผู้อื่นรับรู้
- (4) ช่วยให้เด็กตรวจสอบการกระทำ ของเขาเองว่าถูกต้องหรือไม่ เพียงใดหรือไม่ตรงกับวิถีทาง และความดีที่เคยเลือกหรือไม่

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่สมาชิกในสังคม พึ่งประพฤติปฏิบัติต่อกัน จากหลักคำสอนของศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือศาสนาใดก็ตามจะกำหนดลักษณะทางจริยธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติไว้เหมือนกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เอื้อต่อสภาพสังคมในปัจจุบันมากที่สุด คุณธรรมที่มนุษย์พึงมีในทัศนะของนักคิดไทยได้แก่ การมีเมตตา การให้อภัย ไม่โกรธ ไม่พยาบาท การเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา เชื่อในเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นต้น (รุ่งธรรมและสุรีย์ ,2525) สำหรับทางด้านนักการศึกษา ก็ได้พยายามรวบรวมลักษณะพึงประสงค์ของคนไทยเพื่อกำหนดเป็นหลักการในการสอนจริยศึกษา โดยกำหนด คุณธรรมหรือจริยธรรมไทยไว้ 30 ข้อ ซึ่งมีคุณลักษณะที่จัดอยู่ในส่วนที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่นที่สำคัญ ๆ เช่น

- การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต และร่างกาย
- ความเมตตากรุณา
- ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ
- การไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น
- การไม่พูดปดและพูดบิดเบือน
- การมีสัจจะ และมีความจริงใจ
- การไม่เห็นแก่ตัว

- ความมีใจเป็นธรรมและไม่ลำเอียง
- มารยาทในการแสดงความเคารพ
- ความกตัญญูทุกเวที
- การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี เหล่านี้เป็นต้น

จากทัศนะต่างๆดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่าคุณลักษณะต่างๆเหล่านั้นบางข้อมีความคล้ายคลึงกันสามารถจัดออกได้เป็นหมวดใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. การประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์
2. การประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค/ยุติธรรม
3. การประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา-กรุณา
4. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
5. พฤติกรรมทางสังคมด้านอื่นๆ เช่น การมีกตัญญูทุกเวที การเคารพให้เกียรติผู้อาวุโส

ความสุภาพอ่อนน้อม การไม่กระทำความผิดจริยธรรมทางเพศ ความเกรงใจ เป็นต้น (ภาณี,2528)

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม ที่ได้มีการวิจัยศึกษามาแล้วและคิดว่าคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น เป็นคุณลักษณะของพฤติกรรมที่สำคัญซึ่งควรปลูกฝังให้กับเยาวชนและทุก ๆ คนในสังคมของเรา ดังนี้

2.4.1 ความซื่อสัตย์ (Honesty)

ความซื่อสัตย์เป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่จำเป็นสำคัญต่อบุคคลทุกคน ดังที่ท่านปัญญานันทภิกขุ (2499) ได้กล่าวไว้ว่า 'ความซื่อตรงเป็นหลักธรรมที่ประชาชนทั่วไปควรปฏิบัติ เพราะจะเป็นหลักประกันทางสังคมอย่างดียิ่ง และในการคบหาสมาคมในกลุ่มคนถ้ามีคุณธรรมข้อนี้ด้วยแล้ว จะทำให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจต่อกัน ไม่ต้องมีการหวาดระแวงต่อกันว่าจะเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันขึ้น'

ความซื่อสัตย์เป็นการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อดตนเองและผู้อื่น (กรมวิชาการ,2523)

ทวี (2515) ได้จำแนกความซื่อสัตย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หมายถึง การมีหิริโอตตปเปะ รู้จักละอายตนเองไม่กล้ากระทำในสิ่งที่ถือว่าไม่สุจริต แม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็น เป็นการทำตามคำพูดโดยไม่เหลวไหล
2. ความซื่อสัตย์ต่องาน ได้แก่ การมีความซื่อตรง เทียงธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หรือ แสวงหาผลประโยชน์ในทางไม่ชอบ
3. ความซื่อตรงต่อเพื่อนฝูงเป็นคุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ผู้ที่มีความซื่อตรงต่อเพื่อนจะ

มีความปรารถนาดีต่อเพื่อน ไม่คดโกงหรือคิดทรยศหักหลังเพื่อน

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ในลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ การพูดปิด การประจบสอพลอ การรักษาสัญญา การใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่น การลักขโมย สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังเช่น

งานวิจัยของ เคลือบ (2515) ได้ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมของนักเรียนฝึกหัดครู นักเรียนเกษตรกรรม และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มให้ความสำคัญของค่านิยมใกล้เคียงกัน คือ ให้ค่านิยมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูมากเวทเป็นอันดับ 2 รองจากค่านิยมด้านความรักในชีวิตครอบครัว

อนุสรณ์ (2516) ได้ศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมบางประการของอาจารย์ผู้สอนปริญญาตรี และ นิสิตปีที่ 1 วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรจำนวน 230 คน โดยใช้วิธีการที่ใช้แบบสอบถามชนิด คิว-ซอร์ท (Q-Sort Technique) อันประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับข้อประโยคตัวแทนจริยธรรม 10 ประการ และส่วนที่เป็นตาราง คิว-ซอร์ท ให้ผู้ตอบแบบสอบถามจัดจริยธรรมตามความสำคัญผลวิจัยปรากฏว่า จริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดให้ความสำคัญมากเป็นอันดับหนึ่งจากกลุ่มจริยธรรม 10 ประการ คือ ความซื่อสัตย์

ทินพันธ์ (2520) ศึกษาเรื่องการคอร์รัปชันในเมืองไทย โดยสำรวจความคิดเห็นของข้าราชการและประชาชนเกี่ยวกับพฤติกรรมคอร์รัปชัน และสำรวจว่า ข้าราชการและประชาชนมีความคิดเห็นว่าการกระทำอะไรบ้างที่ถือว่าการฉ้อโกงหรือการคอร์รัปชัน พร้อมทั้งการรับรู้ผลเสียหายของการคอร์รัปชัน และแนวคิดในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ และโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างเป็นกลาง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่าง 437 คน ซึ่งเป็นข้าราชการกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่มารับการฝึกอบรมที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ระดับหัวหน้าแผนกถึงรองอธิบดีและหัวหน้าครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า 9.8 % ของข้าราชการและประชาชนคิดว่า การคอร์รัปชัน มีผลเสียหายต่อประเทศ และ 87.4 % คิดว่า ทำให้ประชาชนขาดความเลื่อมใสข้าราชการในทุกประเด็น ข้าราชการมองเห็นผลเสียหายในการคอร์รัปชันมากกว่าประชาชน โดยเห็นว่าการคอร์รัปชันควรได้รับการลงโทษ 77.1 %

สุนทรี และสนธิ (2522) ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2,496 คน จากภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งมีอายุ เพศ การศึกษา และอาชีพต่าง ๆ กัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่า "การพูดอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา เป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ" เป็นสิ่งที่ถูกต้องแต่อีก 30 % ตอบว่า ไม่ทราบ แล้วแต่กรณี

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญต่อการซื่อสัตย์สุจริตมาก และเป็นสิ่งที่ทุกคนพึงมีอย่างมาก

2.4.2 ความเสมอภาค/ความยุติธรรม

ความเสมอภาค (Equality) เป็นคุณธรรมที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมความเสมอภาค หมายถึง การที่ทุกคนได้มีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับสิ่งที่สังคมมีอยู่ตามความสามารถอย่างเต็มที่ของเขา โดยไม่มีข้อจำกัดอยู่ที่ชาติกำเนิด หรือชั้นทางสังคม (Lakoff, 1966 อ้างถึงใน ภาณี, 2528) แม้มนุษย์จะมีความแตกต่างกันในลักษณะธรรมชาติ เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น แต่ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกันที่จะได้รับสิ่งต่างๆ จากสังคม ได้แก่ ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และสิทธิเท่าเทียมกันในการแสวงหาสิ่งที่ต้องการ

สำหรับ **ความยุติธรรม (Impartial)** หมายถึงการปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงไม่มีอคติอันได้แก่ ความลำเอียง 4 ประการ คือ ความลำเอียงอันเกิดจากการชอบพอรักใคร่, การชิงชัง, การหลง และจากการกลัว (พุทธทาสภิกขุ, 2513) หลักสำคัญที่จะทำให้มนุษย์อยู่ด้วยกันได้ โดยปราศจากความขัดแย้ง คือ ทุกคนจะต้องเคารพในความยุติธรรม มีเมตตาธรรม มีความศรัทธา รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นให้เกียรติซึ่งกันและกัน

สำหรับนักการศึกษาต่างประเทศ คือ ลินคอรน์ ก็ได้มีผู้ให้ความหมายของเสมอภาคว่า มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความเท่าเทียมกันในทุก ๆ อย่างเช่น ผิว ขนาด สติปัญญาคุณธรรม หรือความเจริญก้าวหน้าในสังคม แต่ทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันในการดำเนินชีวิตอย่างมีเสรี และในการแสวงหาความสุข และ โอเพนไฮม์ (Openhiem, 1968) ก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่า แม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างในลักษณะธรรมชาติ เช่น เพศ เชื้อชาติ เป็นต้น แต่ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกันที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ จากสังคม ซึ่งได้แก่ ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และ สิทธิเท่าเทียมกันในการแสวงหาสิ่งที่ชีวิตต้องการ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจในความเสมอภาค/ความยุติธรรมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ ความเสมอภาคระหว่างเพศ ความเสมอภาคในครอบครัว ความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อบุคคลต่างฐานะกัน และความลำเอียง เช่น การปฏิบัติต่อผู้ชายดีกว่าผู้หญิง การปฏิบัติต่อคนที่ตนพอใจมากกว่าคนที่ตนไม่พอใจ การปฏิบัติต่อคนรวยดีกว่าคนไม่รวย และการเห็นแก่พวกพ้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความยุติธรรม/ความเสมอภาค ได้มีผู้ศึกษาไว้ซึ่งจะกล่าวโดยสังเขป คือ

เหม (2523) ศึกษาทัศนคติเชิงเสมอภาคของเยาวชนไทยในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนเขตพระโขนงกรุงเทพฯ จำนวน 337 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนหนึ่งของข้อคำถามเป็นพฤติกรรมทางสังคม ด้านความเสมอภาค/ยุติธรรม โดยใช้คำถามดังนี้

"ถ้าท่านพบหรือเห็นใครก็ตามไม่ให้สิทธิหรือโอกาสแก่ท่านหรือคนอื่น ๆ เท่ากับตัวเขาเอง ท่านจะรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร" ผลการวิจัยปรากฏว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีปฏิกิริยาจริยธรรมทางลบ

คือ โกรธไม่พอใจ (43.29 %) เกลียดไม่ชอบ (24.17 %) เสียใจ เศร้าใจ หดหู่ (12.64 %) ไม่อยากคบ ไม่อยากร่วมงาน (10.34 %) ดำหนิ (5.75 %) และต่อคำถามที่ว่า 'ถ้าท่านเห็นใครก็ตามไม่ทำอะไรด้วยความเที่ยงธรรมท่านจะรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร' ผลการวิจัยปรากฏว่าเยาวชนส่วนใหญ่ตอบว่า 'ไม่ชอบไม่ศรัทธาไม่น่านับถือ (42.53 %) ไม่คบด้วย (26.05 %) ไม่สนใจ (16.08%) ไม่พอใจ (12.26%) และ เจย ๆ (3.07%)

พลศักดิ์ (2520) ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูโรงเรียนรัฐบาล และครูโรงเรียนราษฎร์โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับว่าเห็นด้วย, ไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้น ๆ ผลการวิจัยปรากฏว่าโดยส่วนใหญ่ครูเห็นด้วยกับข้อความที่ว่า 'บุคคลที่เกิดในตระกูลสูงหรือราชินิกุลย่อมมีศักดิ์ศรีสูงกว่าบุคคลที่เกิดในตระกูลชาวบ้านธรรมดา' ดังจะเห็นได้จากครู 74.4 % เห็นด้วย มีเพียง 22.7% ไม่เห็นด้วย และค่ากล่าวที่ว่า 'สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.) ชายมักมีความสามารถมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.) หญิง' ครู 69% ไม่เห็นด้วย ผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่ ยังคงให้คุณค่าของบุคคลตามฐานะชาติตระกูลแต่ความเสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิงนั้นครูส่วนใหญ่เห็นด้วยและยอมรับกับเรื่องนี้

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2523) ศึกษากลุ่มตัวอย่างสตรีจากภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งมีอายุและระดับการศึกษาแตกต่างกัน พบว่าสตรี 83.01% เห็นว่าบุตรชายและบุตรสาวควรมีโอกาสได้รับการศึกษาเท่ากัน มีเพียง 15.40% ที่เห็นว่าบุตรชายควรได้รับการศึกษาสูงกว่าบุตรสาว ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของสุนทรีและสนิท (2522) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่ว่าจะแยกวิเคราะห์ตาม เพศ อายุ อาชีพ หรือถิ่นที่อยู่อาศัย ไม่เห็นด้วยกับค่ากล่าวที่ว่า 'บุตรชายควรได้รับการยกย่อง มากกว่าบุตรสาว' และสำหรับค่ากล่าวที่ว่า 'คนเราจะรักและเห็นแก่พรรคพวกของตนมากกว่าคนอื่น' พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือ 54% ไม่เห็นด้วย มีเพียง 19% เท่านั้นที่เห็นด้วย แต่อีก 27% ตอบว่าแล้วแต่กรณี

สิทธิศักดิ์ (2519) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของสตรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนในกรุงเทพฯ จำนวน 299 คน โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า โดยส่วนใหญ่นักเรียนเห็นด้วยกับการที่สตรีควรมีสืบทอดตำแหน่งกับบุรุษ แต่ถ้าให้เลือกเพศใดเพศหนึ่ง นักเรียนก็มีแนวโน้มจะส่งเสริมให้เพศชายเป็นผู้นำมากกว่าดังจะเห็นได้ว่าร้อยละ 58.87 เห็นด้วยกับการสนับสนุนให้สามีเป็นฝ่ายทำงานมากกว่าภรรยาแม้ว่าภรรยาจะมีความสามารถสูงกว่าก็ตาม

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วย กับการปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค/ยุติธรรม และก็ยังมีส่วนให้ความสำคัญเกี่ยวกับชาติตระกูลและยกย่องผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

2.4.3 ความเมตตา-กรุณา (Generosity)

ความเมตตา-กรุณา หมายถึง ความรักใคร่สงสาร ปวารณาจะให้ผู้อื่นมีความสุขและพ้นจากความทุกข์ อันจะแสดงออกมาในรูปของการกระทำในลักษณะต่าง ๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน, การเสียสละส่วนแบ่งของตนให้ผู้อื่น, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, รู้จักให้อภัยไม่คิดร้ายหรือเอาเปรียบผู้อื่น และมีความยินดีในความสุข และความสำเร็จของผู้อื่น (พระโศภณคณาภรณ์, 2521 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2523)

สำหรับการแสดงออกซึ่งความเมตตากรุณา พระโศภณคณาภรณ์ (2521) ได้กล่าวว่า บุคคลสามารถแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ทางกาย ได้แก่ การช่วยเหลือในกิจการงานให้ความร่วมมือ ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกัน
2. ทางวาจา ได้แก่ การเจรจากันด้วยความรู้สึกเมตตา ไม่ใช่วาจาก้าวร้าว ดุหมั่น ช่วยแนะนำออกกล่าวในเรื่องที่เป็นประโยชน์ หรือพิทักษ์ประโยชน์ของกันและกัน
3. ทางใจ ได้แก่ การไม่มีความรู้สึกมั่งร้าย คิดเอาเปรียบ หรือมุ่งทำลายผลประโยชน์ของผู้อื่น แต่มีความมุ่งหวังที่จะเห็นผู้อื่น ประสบความสุขในชีวิต

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความเมตตา-กรุณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งมีผู้สนใจศึกษาไว้ดังนี้

อรนันท์ (2522) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองจำนวน 500 คน จากโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า พฤติกรรมที่ครู และ ผู้ปกครองประสงค์จะให้มีในตัวนักเรียน ได้แก่ การให้อภัยกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ เบญจมาศ (2515) ที่ปรากฏว่าบิดามารดาของนักเรียนวัยรุ่นมีความปรารถนาจะให้บุตรของตนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละ และรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นตามฐานะของตน

สนองศรี (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมด้านพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยศึกษาทัศนคติต่อการรับรู้มาตรฐานสังคม และทัศนคติต่องานตามอัตภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 320 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติต่อตนตามอัตภาพ ซึ่งได้แก่ความตั้งใจของบุคคลที่จะปฏิบัติตนในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ปรากฏว่านิสิตรัฐศาสตร์มีความตั้งใจหรือแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรม เมตตา กรุณา มุทิตา สูงกว่านิสิตครุศาสตร์ และเมื่อพิจารณาตามระดับชั้น ปรากฏว่า นิสิตชั้นปีที่ 4 มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรมพรหมวิหารสี่สูงกว่านิสิตชั้นปีที่ 1

วารินทร์ (2517) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเพื่อตามตัวแปร เพศและถิ่นที่อยู่อาศัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้น ป.กศ. ปีที่ 1 ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด จำนวน 450 คนเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่าเพศหญิงมีความเชื่อเพื่อต่อพวกพ้อง มากกว่าเพศชาย แต่มีความเชื่อเพื่อต่อผู้อื่นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในตัวแปรที่อยู่อาศัยปรากฏว่านักศึกษาต่างจังหวัดมีความเชื่อเพื่อต่อพวกพ้องมากกว่านักศึกษาในกรุงเทพฯ แต่ความเชื่อเพื่อต่อผู้อื่นไม่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความเมตตากรุณาเป็นคุณลักษณะของพฤติกรรมพึงประสงค์ที่คนไทยยึดเป็นแนวปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน จนเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยซึ่งควรธำรงไว้ตลอดไป

2.4.4 การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นพฤติกรรมที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ในที่นี้ผู้วิจัยแยกศึกษาเป็น 4 ลักษณะ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ การรักษาสมบัติของส่วนรวมและการรักษาระเบียบวินัย ซึ่งก็ได้มีผู้ได้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

วรรณสาร (2533) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ว่ามีความสมควรที่จะปฏิบัติมากน้อยเพียงใดจากไม่ควรประพฤติเลย ควรประพฤติบ้าง ควรประพฤติมากและควรประพฤติมากที่สุด โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน 367 คน ครู 286 คน และผู้บริหารโรงเรียน 80 คน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยปรากฏว่าในด้านการไม่รักษาระเบียบวินัย เช่น การทิ้งขยะมูลฝอยในที่ต่าง ๆ การแต่งกายผิดระเบียบ การเดินไปเดินมาในห้องเรียน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรประพฤติ

เหม (2523) ผลวิจัยปรากฏว่าเยาวชนส่วนใหญ่มีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบต่อคำกล่าว 'ถ้าท่านเห็นคนอื่นแสดงความเห็นแก่ตัวท่านรู้สึกอย่างไร' กล่าวคือ ร้อยละ 41.76 ตอบว่า 'ไม่พอใจ' โกรธตำหนิ ร้อยละ 29.50 ตอบว่าเสียใจ มีเพียงร้อยละ 4.61 ที่ตอบว่าเฉย ๆ และสำหรับคำกล่าวที่ว่า 'ถ้าท่านเห็นใครก็ตามเป็นคนที่เอาตัวเขาเปรียบผู้อื่น ท่านมีความรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร' กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 34.10 ตอบว่า 'ไม่ชอบ' ร้อยละ 29.50 ตอบว่า 'ไม่พอใจ' ร้อยละ 27.58 ตอบว่า 'ไม่น่าคบไม่อยากจะร่วมงานด้วย' ร้อยละ 4.60 ตอบว่าบุคคลนั้น 'ไม่น่าเกิดเป็นคน' และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 4.22 เท่านั้นที่ตอบว่าเฉย ๆ

วรภาส(2522) ได้ศึกษาความคิดเห็นของกรรมกรรถไฟ เฉพาะที่เป็นสมาชิกสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 433 คน พบว่ากรรมกรจำนวนสูงสุดร้อยละ 72.06 ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า 'ถ้าท่านเห็นนักล้วงกระเป๋าล้วงกระเป๋าผู้โดยสารอื่นในรถเมล์ท่านควรนิ่งเฉยเสีย เพราะไม่ใช่ธุระอะไรของท่าน มิฉะนั้นท่านอาจถูกทำร้ายโดยนักล้วงกระเป๋าได้'

วิระวรรณ (2522) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยม ทางจริยธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น มศ.5 จาก รร.ราชบุรุษและ รร. สาริต

ในกรุงเทพฯ จำนวน 445 คน เป็นชาย 206 คน หญิง 239 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมที่สร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าควรปฏิบัติตามกฎหรือระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด และเห็นว่าการห้อยโหนบันไดรถโดยสาร เป็นการทำผิดกฎจราจร และขาดความเป็นระเบียบ เป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังเห็นว่าผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบวินัย ย่อมนำความเสี่ยงมาสู่ทุกคน

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นการกระทำที่ดี ที่ถูกและควรประพฤติปฏิบัติในสังคมไทย ซึ่งได้มีการประพฤติปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันนี้และควรจะสืบทอดต่อไปยังลูกหลานด้วย

2.4.5 พฤติกรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ

มีพฤติกรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ อีกมากที่ดี และควรประพฤติปฏิบัติกันอย่างมากในสังคมไทยเรา อีกทั้งยังควรที่จะปลูกฝังให้เกิดขึ้นในเยาวชนของชาติอีกด้วย เช่น ในเรื่องความกตัญญู กตเวทิตะ ความเกรงใจ ความคำนึงถึงความอาวุโส จริยธรรมทางเพศ เป็นต้น และได้มีผู้สนใจศึกษาพฤติกรรมดังกล่าวไว้ดังนี้

2.4.5.1 ความกตัญญูกตเวทิตะ (Gratitude)

กรมการศาสนา (2521) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

กตัญญู หมายถึง การรู้อุปการะที่ท่านได้เคยกระทำไว้แล้วแต่ก่อน เป็นการแสดงออกมาจากความนึกคิดของแต่ละคน จัดเป็นภาคทฤษฎี

กตเวทิตะ หมายถึง การเสนอทดแทนอุปการะคุณที่ท่านได้เคยกระทำไว้แก่ตนสามารถแสดงออกทางการกระทำและคำพูดจัดเป็นภาคปฏิบัติ

ดังนั้น ความกตัญญูกตเวทิตะ จึงหมายถึง ความรู้สำนึกในบุญคุณ และตอบแทนผู้มีพระคุณ ด้วยเหตุที่ความกตัญญูกตเวทิตะเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบบุญคุณ เป็นระบบของการตอบแทน ดังนั้นจึงก่อให้เกิดภาระผูกพันทางใจในการที่จะตอบแทนบุญคุณ ซึ่งสามารถปฏิบัติได้โดยการระลึกถึงบุญคุณและการกระทำซึ่งรวมถึงการให้สิ่งของ หากผู้ใดเป็นคนเนรคุณ ก็จะได้รับโทษจากสังคมโดยไม่มีผู้ใดคบหาสมาคมด้วย แต่ถ้ายกการตอบแทนบุญคุณนั้น ไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้องดีงาม ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นความกตัญญูกตเวทิตะ เพราะเป็นการช่วยผู้มีพระคุณให้ทำความผิดหรือมีผลกระทบต่อบรรยากาศ ด้วยเหตุที่สังคมไทยเน้นความรู้สึกในเรื่องบุญคุณ จึงอาจทำให้เกิดข้อเสีย ในระบบของความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ โดยเฉพาะการบริหารราชการ ดังนั้นถ้าสามารถพัฒนาระบบบุญคุณให้เกิดเป็น 2 ระบบ คือ ความกตัญญูกตเวทิตะต่อบุคคลและต่อส่วนรวม ก็จะเป็นสิ่งที่ดีมากแก่สังคมไทย และการพัฒนาสังคมไทยต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ความกตัญญูกตเวทิตะ (Gratitude) เป็นคุณธรรมที่มี

ความสำคัญต่อสังคมมากดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ อรนนท์ (2522) ที่เคยอ้างถึงแล้วซึ่งปรากฏว่า ผู้ปกครอง และครูให้ความสำคัญของการแสดงความกตัญญูตเวทีเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุนทรและสนธิ (2522) ที่พบว่าค่านิยม ที่คนไทยให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ความกตัญญูตเวที เช่นเดียวกับ งานวิจัยของ สุรพล (2521) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้น ม.3 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ปรากฏว่า นักเรียนมีพฤติกรรมจริยธรรมอยู่ในสภาพที่น่าพอใจ 4 ลักษณะเรียงลำดับ คือ ความกตัญญูตเวที ความเสียสละ การประหยัดออมทรัพย์และความมีเหตุผล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตระหนักในคุณค่าของความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ จึงได้คะแนนความกตัญญูตเวทีมากเป็นอันดับแรก และจากผลการวิจัยของวิระวรรณ (2522) ปรากฏว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพฯ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความกตัญญูตเวทีอยู่ในเกณฑ์สูงโดยพิจารณาได้จากคำตอบว่า เห็นด้วยว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ เป็นการแสดงความกตัญญูอย่างหนึ่ง การที่ลูกปฏิบัติตัวเป็นคนดีก็เท่ากับเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อพ่อแม่อย่างหนึ่ง และไม่เห็นด้วยว่าการตอบแทนพระคุณแก่ผู้มีพระคุณด้วยทรัพย์สินเงินทองเป็นการเพียงพอแล้ว นอกจากนี้แล้วยังพบว่านักเรียนทั้งหมดเห็นด้วยว่า การแสดงความกตัญญูตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี อันแสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่แล้วต่างก็เห็นว่า การแสดงความกตัญญูตเวทีเป็นการกระทำที่ดี ที่ถูกและควรปฏิบัติ

2.4.5.2 การคำนึงถึงความอาวุโส (Seniority)

ค่านิยมในระบบอาวุโสเป็นค่านิยมทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ผู้ที่มีความอาวุโสมักจะได้รับการยกย่องเป็นพิเศษและได้รับโอกาสทางสังคมมากกว่า อีกทั้งเป็นผู้ที่ทุกคนจะต้องให้ความเคารพเชื่อฟังหรืออย่างน้อยที่สุด ก็ต้องให้ความเกรงใจ ดังเช่นสัญญา (2514) ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมไทยประการหนึ่งคือ 'การตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ มักจะมีการเคารพและคล้อยตามผู้ใหญ่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้โอกาสในการใช้ความคิดของผู้ช่อนอาวุโสว่ามีน้อยลงไป.' ซึ่งแม้แต่ในวงราชการก็ตามการกำหนดตัวผู้นำหรือการพิจารณา แต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ ที่สำคัญ ความอาวุโสก็ยังเป็นสิ่งที่มิใช่นักมากในการพิจารณา สำหรับความหมายของความอาวุโส ไพฑูรย์ (2513) ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่มีตำแหน่งและฐานะทางสังคมหรือราชการสูง
2. ผู้ที่มีอายุสูง
3. ผู้ที่มีอายุราชการ หรืออายุของการทำงานเฉพาะอย่างมานาน

อีกทั้งยังได้แสดงความคิดเห็นว่า สังคมไทยเน้นเรื่องอาวุโสเป็นเรื่องสำคัญโดยที่ผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่าต้องเคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอาวุโสมากกว่า และทุก ๆ คนต้องรู้จักเคารพเชื่อฟังบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย รวมทั้งน้องที่เคารพเชื่อฟังอีกด้วย

สนิท (2519) กล่าวถึงค่านิยมไทยซึ่งเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เด่น ๆ และนำมาใช้อบรมเด็กไทย คือ การสอนให้เชื่อฟังเคารพผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจเหนือตนนับตั้งแต่ พ่อ แม่ ครูบาอาจารย์ เจ้านาย เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับงานวิจัยระบบอาวุโสของไทย ภูมิเรียง (2513) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีในระหว่างบุคคลต่างรุ่นต่างเพศ และต่างสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 120 คน ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อ่างทอง และกรุงเทพฯ รวม 20 ครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวประกอบด้วยบุคคล 3 รุ่น ได้แก่ รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ และหลาน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการเชื่อฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอายุมากกว่าปรากฏว่า เพศหญิงและชายมีทัศนคติที่เหมือนกัน แต่เมื่อพิจารณาแยกตามสภาพความเป็นเมือง ปรากฏว่ากลุ่มที่อยู่ในชนบทมีทัศนคติที่ดีกว่ากลุ่มในเมือง นอกจากนี้การวิจัยของ วรรณसार (2523) ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา เห็นว่าการไม่ให้ความเคารพผู้อาวุโส เช่น การไม่ก้มหลังเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ การวิจารณ์ครู เป็นสิ่งที่ควรประพฤติน้อย

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สังคมไทยเน้นเรื่องการคำนึงถึงความอาวุโสเป็นสำคัญในการอบรมปลูกฝังให้แก่บุตรหลานสืบต่อไป

2.4.5.3 ความเกรงใจ

วีรยุทธ (อ้างถึงในสุริยงค์, 2517) ได้อธิบายความเกรงใจว่าเป็นกลวิธีทางจิตวิทยาซึ่งบุคคลใช้เพื่อรักษาบรรยากาศทางสังคม (Social Atmosphere) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) และทัศนคติที่มีอยู่ให้คงเดิมหรือดีขึ้นโดยวิธีที่จะไม่ทำตามความตั้งใจ หรือความต้องการของตนเอง จำต้องทำตรงข้ามกับความตั้งใจ หรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างอื่น ส่วนมากความเกรงใจมักจะเกิดให้กับบุคคลที่มีฐานะทางสังคมต่ำกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ความเกรงใจนี้จัดเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทย ดังเช่นจากผลการวิจัยของ อรพันธ์ (2522) ผลการวิจัยปรากฏว่าการรู้จักกาลเทศะ รู้ว่าอะไรควรไม่ควรปฏิบัติต่อผู้อื่นของนักเรียน เป็นพฤติกรรมที่ครูและผู้ปกครองเห็นว่าสำคัญมาก หรือในงานวิจัยของ วรรณसार (2523) ก็แสดงให้เห็นว่าแม้ในกลุ่มนักเรียนเองก็เห็นว่าการไม่มีความเกรงใจเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำ ดังเช่นที่พบว่า พฤติกรรมการหยิบของเพื่อนโดยไม่บอก และการอ่านจดหมายของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต เป็นพฤติกรรมที่นักเรียนเห็นว่าควรทำแต่น้อย

2.4.5.4 จริยธรรมทางเพศ

ความต้องการทางเพศเป็นความต้องการตามธรรมชาติ แต่การแสดงออกอย่างชัดแจ้งของความต้องการทางเพศ และการหมกหมุ่นในเรื่องเพศเป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่ยอมรับและรังเกียจ ในสังคมไทยถ้าเปรียบเทียบกันระหว่างชายและหญิงจะปรากฏว่า หญิงมีข้อจำกัดมากกว่าชาย ไม่ว่าจะเป็นใน

เรื่องการมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายและหญิง จะพบว่าหญิงมีข้อจำกัดมากกว่าชายไม่ว่าจะในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานหรือการปันใจให้ผู้อื่น แต่สำหรับเพศชายมักจะได้รับอิสระอย่างมาก งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ก็มี อาทิเช่น

กัญญา (2510) ได้ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมทางสังคมระหว่างผู้ใหญ่ และหนุ่มสาวในระดับการศึกษาสูง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 365 คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใหญ่ที่เคยเป็นหนุ่มสาวในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งจะมีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป และผ่านการศึกษาระดับอุดมศึกษามาแล้ว จำนวน 110 คน โดยใช้แบบสอบถาม พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า การแสดงความสนิทสนมกันทางเพศในฐานะคนรักการปฏิบัติที่เป็นไปได้มากที่สุด คือ จับมือถือแขนกันได้ และอีกส่วนหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่และนิสิตหญิงยังคงเห็นด้วยว่าไม่ควรถูกเนื้อต้องตัวกัน ในขณะที่นิสิตชายเห็นว่าควรกอดจูบกันได้ ส่วนการมีเพศสัมพันธ์กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดไม่เห็นด้วย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ ชนิษฐา (2522) ซึ่งได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จำนวน 492 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 15-30 ปี พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานและสอดคล้อง กับงานวิจัยของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2523) ซึ่งศึกษาในกลุ่มสตรี ปรากฏว่าสตรีร้อยละ 69.1 ไม่เห็นด้วยกับการที่ชายหญิงจะมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน มีเพียงร้อยละ 21.08 เท่านั้นที่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา

นอกจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของคนไทยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยยังได้รวบรวมผลการวิจัยต่าง ๆ ซึ่งจะจำแนกตามตัวแปรอิสระที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาพอสังเขป ดังนี้

2.4.6 สถานภาพกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

สถานภาพของบุคคลเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม เช่น เป็นลูก เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นครู เป็นนักเรียน เป็นต้น สถานภาพจะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไร มีความรับผิดชอบขนาดไหน บุคคลที่สถานภาพต่างกันย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องอายุ ระดับการศึกษา สติปัญญา และประสบการณ์

สถานภาพของการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, ปีที่ 5, และปีที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยสนใจสถานภาพต่างกันในด้านระดับชั้นเรียน และระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรนี้ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้แต่ จะกล่าวโดยสังเขป

วันเพ็ญ (2522) ทำการศึกษาเรื่องลักษณะของพลเมืองในทัศนะของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพฯ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายทั้งในโรงเรียน

รัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ 10 แห่ง จำนวน 590 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยต่างก็เห็นว่าการรักษาระเบียบวินัย การเคารพ กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของสังคม และการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นพฤติกรรมที่บุคคลควรประพฤติอย่างมาก

สุนทรียะและสุนิห (2522) ซึ่งได้เปรียบเทียบค่านิยมระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่าง ๆ กันถึง 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประถมศึกษาปีที่ 4 และต่ำกว่ากลุ่มประถมศึกษาปีที่ 7 กลุ่มมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มอาชีววะ กลุ่มปริญญาตรี กลุ่มปริญญาโทและกลุ่มปริญญาเอก ผลการวิจัยปรากฏว่าผู้ที่มีการศึกษาดำเนินการสำคัญในด้านการให้อภัย ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง และความมีน้ำใจเมตตาสูงกว่าผู้มีการศึกษาสูง ในด้านความซื่อสัตย์นั้นให้ความสำคัญแตกต่างกันน้อยมาก ส่วนในด้านความเสมอภาพนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ประสาร (2523) ได้ศึกษาค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 5 และกลุ่มอุดมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่านิยมด้านความมั่นคงปลอดภัย เป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และกลุ่มอุดมศึกษา แต่ในด้านการช่วยเหลือผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมปรากฏว่า กลุ่มอุดมศึกษามีค่านิยมในด้านนี้สูงกว่ากลุ่มมัธยมศึกษา

จินตนา (2523) ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อการรับรู้มาตรฐานสังคม และต่อตนตามอัตภาพที่มีต่อคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ ซึ่งได้แก่ เมตตา กรุณา มหิตตา อุเบกขา จำแนกตามระดับชั้น และสาขาวิชา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 คณะแพทยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 240 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 ทัศนคติเกี่ยวกับคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ไม่แตกต่างกันทั้งด้านการรับรู้มาตรฐานสังคมและตนตามอัตภาพ หมายความว่านิสิตชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 มีการรับรู้ว่าคุณค่าอื่นในสังคมมีมาตรฐานของคุณธรรมดังกล่าวไม่แตกต่างกัน และมีแนวโน้มของพฤติกรรมที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรมดังกล่าวไม่แตกต่างกัน ขัดแย้งกับงานวิจัยของ สอนองศรี (2523) ซึ่งปรากฏว่านิสิตชั้นปีที่ 4 มีการรับรู้ว่าคุณค่าอื่นในสังคมมีมาตรฐานของคุณธรรมด้านมูทิตาสูงกว่านิสิตชั้นปีที่ 1 แต่จะไม่แตกต่างกันในคุณธรรมด้าน เมตตา กรุณา และอุเบกขา ส่วนทัศนคติต่อตนตามอัตภาพพบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 มีแนวโน้มของพฤติกรรมหรือความตั้งใจ ที่จะปฏิบัติด้วยคุณธรรมดังกล่าวสูงกว่านิสิตชั้นปีที่ 1

จากงานวิจัยข้างต้นให้ผลการวิจัยที่สอดคล้องและขัดแย้งกัน แม้จะเป็นงานวิจัยที่กล่าวถึงลักษณะของความคิดเห็นหรือทัศนคติ แต่ผู้วิจัยมีความเชื่อว่างานวิจัยดังกล่าวสามารถบอกแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกระทำของบุคคลได้

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับระดับสติปัญญาที่ต่างกันนั้น แม้จะไม่มีผู้ทำการวิจัยไว้โดยตรงก็ตาม เพราะระดับสติปัญญาของคนเรานั้นไม่สามารถวัดออกมาได้โดยตรงว่าใครสูงกว่าใคร สิ่งที่จะเป็นตัวชี้ได้ว่าใครมีระดับสติปัญญาสูงกว่าใครนั้น ก็จะต้องมีการทดสอบถ้าเป็นนักเรียนก็ต้องดูจาก คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสำคัญ และจากผลงานวิจัยของอุบลรัตน์ (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความซื่อสัตย์ของเด็กไทยที่มีความแตกต่างกันทางด้านเพศ, ระดับการศึกษา, สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 872 คน ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลทั่วทุกภูมิภาค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามวัดความซื่อสัตย์ ผลการวิจัยปรากฏว่าเด็กที่มีเพศต่างกัน ระดับชั้นเรียนต่างกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีความซื่อสัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรพิน (2518) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ซึ่งประกอบด้วยวิชาในหมวดภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิชาหน้าที่พลเมืองกับคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดี 4 ประการคือ ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความรับผิดชอบ และความรู้จักกาลเทศะ ปรากฏว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในต่างจังหวัดที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีสูงกว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างเชื่อถือได้ นอกจากนั้นยังได้แบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มตามคะแนนผลการเรียน ผลปรากฏว่าในกลุ่มเด็กที่เรียนดีนั้น ผู้ที่ได้คะแนนการเรียนยิ่งสูงเท่าใด ก็ได้คะแนนในแบบวัดคุณธรรม รวมทั้งหมดสูงขึ้นเท่านั้น ส่วนในกลุ่มที่เรียนอ่อนนั้น คะแนนการเรียนกับคะแนนคุณธรรมรวมไม่มีความสัมพันธ์กัน

สิงห์ขร (2529) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีภูมิหลังต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น ม.ต้นทั้ง 3 ชั้น คือ ม.1, ม.2 และ ม.3 ในจังหวัดราชบุรีผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่มีภูมิหลังด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ในระดับ 3.00 ขึ้นไปมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีมีมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 แต่นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ในระดับน้อยกว่า 2.00 จะมีความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันน้อยที่สุด

ทางการวิจัยของต่างประเทศก็มีเช่น ผลการวิจัยของ พริงเกิลและกooth (Pringle & Gooth, 1965 อ้างถึงใน Lickona, 1976) ผู้ทำการศึกษาวงยาวกับเด็กอายุ 11 ปี และติดตามไปจนเด็กเหล่านี้ อายุ 15 ปี ปรากฏว่าพัฒนาการทางสติปัญญาในระดับต่าง ๆ กันจะตอบต่างกัน โดยผู้มีสติปัญญาต่ำจะให้ตัวอย่างความซื่อสัตย์ เช่น ควักลูกนัยน์ตาคนอื่น การกล่าวพรสวาท หรือ การสูบบุหรี่ ส่วนเด็กที่มีสติปัญญาปานกลาง และสูง จะให้ตัวอย่างความซื่อสัตย์ในแนวคิดที่กว้างขึ้น เช่น ฆาตกรรม ส่วนเมื่อ อายุ 15 ปี พวกที่มีสติปัญญาต่ำจะตอบขึ้นความซื่อสัตย์ขึ้นเล็กน้อยเช่น โจรกรรม แต่พวกที่

มีสติปัญญาสูงจะตอบในระดับขั้นที่สูงมาก เช่น การทำให้คนอื่นผิดหวัง การรังเกียจสีผิว การก่อสงคราม เป็นต้น

ดังนั้นจากผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่างกันย่อมมีความคิดที่ต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำที่แตกต่างกันด้วย

2.4.7 เพศกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

เนื่องจากธรรมชาติของเพศชายและเพศหญิง มีความแตกต่างกันในด้านโครงสร้างของร่างกาย จิตใจและความสนใจ สังคมจึงกำหนดให้เพศชายและเพศหญิงมีบทบาทที่แตกต่างกันไป โดยบุคคลจะเรียนรู้บทบาทของตน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา จะเห็นได้จากการที่มารดาจะมีความไว้วางใจเด็กหญิงที่จะให้เลี้ยงน้องมากกว่าเด็กชาย ด้วยเหตุผลที่โดยทั่วไปแล้วเด็กหญิงมีความอดทน และมีความละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าเด็กชาย (ละม้ายมาศ, 2510) นอกจากนี้สังคมไทย จะไม่ค่อยจะเข้มงวดต่อการกระทำบางอย่างของเพศชาย มากกว่าการกระทำของเพศหญิง ทำให้เพศชายมีอิสระในการกระทำ และการได้รับการเลี้ยงดูอย่างอิสระมากกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิงจะถูกอบรมสั่งสอนให้เคร่งครัดอยู่ในกรอบประเพณี เช่น การเป็นแม่ศรีเรือน การอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เป็นต้น

จากลักษณะของความแตกต่างดังกล่าวย่อมทำให้ เพศชายและเพศหญิงมีการแสดงออกของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน รวมทั้งพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยดังนี้

ในด้านความจริงใจ จากงานวิจัยของ สุนทรี และสนธิ (2522) ผลการวิจัยปรากฏว่าเพศหญิงเห็นว่าการพูดอย่างจริงใจตรงไปตรงมา เป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ น้อยกว่าเพศชาย และต่อข้อความที่ว่า "คนเราควรจะรักพวกพ้องของตัวเองมากกว่าคนอื่น" ปรากฏว่าเพศชายเห็นด้วยกับ คำกล่าวนี้มากกว่าเพศหญิง

ผลการวิจัยของ ประसार (2523) ปรากฏว่าเพศหญิงมีค่านิยมสูงกว่าเพศชายในเรื่องความมั่นคงปลอดภัย ความเป็นระเบียบ การอนุรักษ์นิยม ความสามารถ ความเป็นอิสระแก่ตัว ความสัมพันธ์ทางจิตใจและครอบครัว คุณธรรมและศาสนาและในด้านรางวัลหรือสิ่งตอบแทนเชิงวัตถุสำหรับเพศชายจะมีค่านิยมสูงกว่าเพศหญิงในด้านความใจกว้าง ก้าวหน้าและทันสมัย ส่วนค่านิยมในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพศชายและเพศหญิงมีค่านิยมไม่แตกต่างกัน ในพฤติกรรมด้านการไม่รักษาระเบียบวินัย การเห็นแก่พวกพ้อง การไม่เคารพผู้อาวุโส และการไม่เกรงใจจากงานวิจัยของ วรณสาร (2523) ผลการวิจัยปรากฏว่าทั้งครูชายและครูหญิงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน คือ เห็นว่าควรประพฤติแต่น้อย

การศึกษาและสำรวจพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนหญิงและนักเรียนชายของ ชัยฤทธิ์ (2524)

โดยกลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 421 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเภทแบบฉายภาพ (Projective Technique) ชนิดปลายเปิด ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาของ สุวิมล (2526) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่าเพศหญิงและเพศชายมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปรากฏว่าเพศหญิงมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านบวกมากกว่าเพศชาย และเพศชายมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมทางสังคมด้านลบมากกว่าเพศหญิง

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า เพศหญิงและเพศชายนั้นมีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกที่ต่างกัน ซึ่งอาจจะรวมทั้งพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้วย

2.4.8 อาชีพหลักของครอบครัวกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

บุคคลที่มีอาชีพแตกต่างกันอาจได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่ไม่เหมือนกันในบางอย่าง ซึ่งอาจทำให้พบว่าบุคคลในแต่ละอาชีพ มีลักษณะเฉพาะบางอย่างของตนและอาจเป็นไปได้ว่าลักษณะเฉพาะดังกล่าวของหัวหน้าครอบครัว จะมีผลทำให้บุตรหรือนักเรียนในปกครองมีความคิดหรือความเชื่อในลักษณะเช่นเดียวกับผู้ปกครองของตน (อภิญา, 2525) มีผู้สนใจศึกษาไว้ ดังนี้

สุวัฒนา (2515) ได้ศึกษาค่านิยมเกี่ยวกับความมีอาวุโสในสังคมไทยของบุคคล 3 อาชีพ คือ ข้าราชการ นักวิชาการ และนักธุรกิจ ในแต่ละอาชีพแบ่งบุคคลเป็น 3 รุ่น คือ รุ่นอายุเฉลี่ย 60 ปี อายุเฉลี่ย 40 ปี และอายุเฉลี่ย 20 ปี เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่าข้าราชการมีค่านิยมความมีอาวุโสมากกว่านักวิชาการและนักธุรกิจ และนักวิชาการมีค่านิยมความมีอาวุโสมากกว่านักธุรกิจ

สุนทรและสนิท (2522) ผลการวิจัยปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่างๆ กัน เช่น ขาวนา ชาวไร่ คำขาย ธุรกิจการค้า ลูกจ้างเอกชน กรรมกร และข้าราชการ มีค่านิยมต่อเรื่องบางอย่างไม่เหมือนกัน กล่าวคือในข้อคำถามที่เสนอว่า

1) "การพูดอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา เป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ" พบว่ากลุ่มที่เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้นมากที่สุดคือ ขาวนาชาวไร่ และกลุ่มที่เห็นด้วยน้อยที่สุดคือข้าราชการ

2) "คนเราควรจะมีรักและเห็นแก่พรคพวกของตนมากกว่าคนอื่น" พบว่ากลุ่มที่เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้นมากที่สุดคือ ขาวนาชาวไร่ และกลุ่มที่เห็นด้วยน้อยที่สุด คือข้าราชการ

3) "ควรยกย่องลูกชายมากกว่าลูกสาว" ปรากฏว่า ทุกกลุ่มอาชีพมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้อง

วันเพ็ญ (2522) ซึ่งเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัย การเคารพกฎระเบียบของสังคม และการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ตามอาชีพของผู้ปกครอง อันได้แก่ (1) กรรมกร ชวนาชาวไร่ (2) รับจ้าง ค้าขาย ธุรกิจต่าง ๆ (3) นักการเมือง (4) ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ (5) ข้าราชการครู และข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ ปรากฏว่า นักเรียนที่มีผู้ปกครองอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวไม่แตกต่างกัน

สมาน (2523) ศึกษาเปรียบเทียบ ค่านิยมเชิงสังคมและความซื่อสัตย์ ตามตัวแปรอาชีพ และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพฯ และ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 714 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่มีผู้ปกครอง มีอาชีพต่างกัน มีค่านิยมเชิงลักษณะสังคมและมีความซื่อสัตย์แตกต่างกัน

จากผลงานวิจัยข้างต้นจะเห็นว่า ผู้ที่มีอาชีพต่างกันหรือมีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกันจะมีความคิดและค่านิยมความเชื่อแตกต่างกัน ดังนั้นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพหลักแตกต่างกันย่อมจะมีความคิดและพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย

2.4.9 รายได้ของครอบครัวกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

รายได้ของครอบครัวก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคล ซึ่งบ่งบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลว่ามีความเป็นอยู่ที่ตมกน้อยเพียงใด และบุคคลที่มีฐานะความเป็นอยู่ต่างกัน ย่อมจะมีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่ต่างกันด้วย ในด้านความสะอาดสบายความทันสมัยซึ่งอาจจะมีผลทำให้บุคคลมีค่านิยม ความนึกคิด ทศนคติ และพฤติกรรมการแสดงออกที่ต่างกันไปดังมีผู้สนใจศึกษาไว้พอสังเขป คือ

เกื้อกุล (2513) ศึกษาบุคลิกภาพของบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน 3 ระดับชั้น คือ สูง กลาง ต่ำ โดยพิจารณาจากระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ของบิดามารดา กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กเพศชายอายุ 6-18 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และบิดามารดาของเด็ก เครื่องมือเป็นแบบสอบถามบุคลิกภาพไมตรีสัมพันธ์ของ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2517) และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า บุคคลที่มาจากครอบครัวระดับกลาง มีบุคลิกภาพด้านไมตรีสัมพันธ์ คือ มีความเกรงใจสูงกว่าบุคคลที่มาจากครอบครัวระดับสูงและต่ำ

จวี (2512) ศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพ และความสามารถในการปรับตัวในโรงเรียนของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นต่ำ ปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงจากครอบครัวฐานะเศรษฐกิจสังคมระดับกลาง กับระดับต่ำมีความสามารถในการปรับตัว และมีบุคลิกภาพต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

วณี (2522) ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ศรีวรรณ (2522) ซึ่งก็ได้ศึกษาในเรื่องเดียวกันแต่ศึกษาในภาคกลาง ได้ผลการวิจัย

เหมือนกัน คือ นักเรียนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับสูงและต่ำจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของ กิตติพร (2529) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลทางจริยธรรม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนและสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างจะเป็นนักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน 3 ระดับ คือ สูง ปานกลางและต่ำ ปรากฏว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระดับปานกลางมีคะแนนเฉลี่ยของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างจากนักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยดังกล่าวพอจะเห็นตัวบ่งบอกได้ถึงว่า เด็กที่มาจากฐานะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันนั้นจะมีความคิด บุคลิกภาพและการแสดงออกของพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยต่างๆ ที่ได้เรียบเรียงประมวลมานั้น จะเห็นว่าตัวแปรที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรม และแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของนักเรียนที่สำคัญ คือ เพศ ระดับชั้นของนักเรียน ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาชีพหลักของครอบครัว รายได้ของครอบครัว